

Text: Jesús Silvestre

Les Sagreres

El terme *sagrera* té els seu orígens en el dret visigòtic i definia un espai sagrat de trenta passos eclesiàstics a l'entorn de l'església. Aquest espai inicialment destinat a l'enterrament dels difunts passa també a ser considerat un espai amb dret d'asil. Així ho expressa el *Llibre dels Judicis* visigot: «Que aquell que es refugia en una església no en sigui tret, llevat que es defensi amb armes. Que ningú no gosi treure un home d'una església per la força, llevat que tal volta el qui s'ha refugiat a l'església es vulgui defensar amb armes (IX,3,2)...» «Si algú treu dels altars per la força un serf seu o un deutor sense que li hagi lliurat el sacerdot o el guardià de l'església, si és persona de condició noble, tan bon punt això arribi al coneixement del jutge, que sigui obligat a pagar cent sous a l'església contra la qual ha comès la injúria; si és persona de condició inferior, que pagui trenta sous. I si no tenia amb què pagar, que sigui castigat pel jutge a rebre cent assots públicament (*in conventu*). I que l'amo rebi el seu serf, o creditor el seu deutor, sense acusar-los de res (IX,3,3).» El dret d'asil també funcionava en cas de re-

fugiar-se per deutes com ho expressa el mateix *Llibre* IX,3,4: «Que ningú pretengui tocar aquells que s'hagin refugiat en una església o als porxos d'una església, sinó que demani al prevere o al diaca que li'n faci lliurament; i si el deutor o el culpable que s'hi havia refugiat no mereix la mort, que l'encar-

Delimitació de la primitiva sagrera de l'ermita de Sant Corneli.

El circuit de la sagrera va ser el límit a qualsevol violència que es volgués exercir sobre les persones i els béns situats a l'interior d'aquest perímetre pacificat i protegit.

regat del culte de l'església intervingui davant el qui el reclama perquè li concedeixi indulgència i el perdoni per la seva súplica. I si un deutor es refugiava en una església, que l'església no el defensi, sinó que el prevere o el diaca lliuri el deutor sense dilació; de manera que aquell que reclama el deute no pretengui matar ni lligar aquell que ha acudit a l'auxili de l'església, sinó que, en presència del prevere o del diaca, s'estableixi el temps dintre el qual serà pagat el deute. Perquè, encara que es concedeix una intervenció a l'església en atenció a la religió, les coses d'altri no poden ésser retingudes. Tanmateix, quant als homicides, els fetillers i els emmetzinadors, cal recórrer a les lleis que s'exposen sota els títols corresponents.»

Però aquest espai, que com hem dit, inicialment era destinat a l'enterrament de difunts i l'asil, evolucionarà dins el primer terç del segle XI i es veurà ocupat per habitatges, sitges, cellers, etc., cercant la protecció que oferia l'església al considerar-lo inviolable ja que qualsevol violència exercida dins el seu àmbit era equiparada al sacrilegi.

A partir, doncs, de la idea d'un perímetre sacralitzat es desenvolupà la idea de la sagrera com a perímetre pacificat i protegit. L'honor i la reverència exigida a aquells que s'apropaven a l'església sotmeté el perímetre sacralitzat a la *perpetua pace et securitate*. Aquesta pacificació de la sagrera es concretà en la prohibició, com ja hem vist, de cometre actes de violència contra béns i persones. El recurs a la força física tan sols era permesa al bisbe i als seus canonges amb el fi d'expulsar del seu perímetre eclesial a l'*hominem excommunicatum pro pace aut pro tregua Dei* o per fer efectiu el lliurament del *censum* sacrae que es pagava per les edificacions de la sagrera. El circuit de la sagrera va ser, doncs, el límit a qualsevol violència que es volgués exercir sobre les persones i els béns situats a l'interior d'aquest perímetre.

En correspondència i tal com ho prescriuen els canons abans esmentats, es garantí a totes les persones i a totes les edificacions emplaçades en el perímetre eclesial una *securitas firma in perpetuum* enfront a qualsevol acte

de violència, pel mer fet de situar-se en aquest perímetre. La protecció atorgada a les edificacions quedava assimilada a aquella atorgada a l'església: *id quod continetur in sacris ita maneant salva et tuta ut corpus eiusdem ecclesie*. Per expressar aquesta protecció les fonts recorren una sèrie de termes ben definits, com poden ser *protectio*, *tuitio* o *securitas*, amb els quals assenyalava que allò emplaçat al perímetre eclesial *securus ibi permaneat o maneant salva et tuta*. El significat de termes com *defensio*, *immunitas*, *munimen*, *salvitas* o *salvatio* és més complex. En continuïtat carolíngia, aquests termes expressen la idea d'una seguretat atorgada a les persones i béns que s'associa a un perímetre delimitat: es tracta de «clausurar» a la violència el conjunt format per església, cementiri i assentament.

El perímetre de la sagrera era, doncs, el límit a qualsevol violència que es volgués exercir sobre les persones i els béns situats a l'interior d'aquest perímetre. Era un perímetre sacralitzat i sotmès a la protecció eclesiàstica (*defensio ecclesiastica*). A canvi d'aquesta protecció eclesiàstica els que disposaven d'edificacions a la sagrera havien de pagar un cens (un parell de gallines o capons, dos lliures de cera...), en la majoria de les ocasions, al sacerdot de l'església.

Degut a la creació d'aquest perímetre de protecció es va haver d'establir el que s'anomenaria la justícia episcopal, per assegurar que dins del perímetre no es cometessin delictes o quedés desprotegit, la justícia episcopal garantiria la justícia davant de l'infractor, que generalment podia ser el senyor veí de les terres eclesials.

Amb el passar dels segles aquest perímetre va anar variant fins, en la majoria dels casos, en el nucli de les poblacions. Sabem que entre els segles XII i XIII, les sagreres o parts significatives eren propietats de les elits laiques (seculars) locals i en molts casos eren propietat de l'església local on ja no hi havia la protecció episcopal.

Així podem parlar de sagreres a casa nostra des del segle V fins pràcticament a finals del segle XIII quan es barrejaren el dret visigòtic i el carolíngi.